

Vývoj písma latinského pôvodu

Rímske monumentálne písmo a zásady jeho kresby

Pôvod rímskeho písma nie je jednoznačne určený. Najstaršia západoeurópska abeceda sa zachovala na etruskej doštičke s 26 písmenami z prelomu 8. a 7. storočia pred n.l. Skutočný vývoj rímskeho písma však začal až približne 300 rokov pred n.l., keď sa na Apeninský polostrov rozšírilo grécke písmo. Rimania na svojich vojnových ťaženiach preberali mnohé prvky iných kultúr, a preto všetko nasvedčuje tomu, že ich latinka vznikla priamo zo starogréckej abecedy.

Stará **latinská archaická abeceda** pozostávala z rovnako vysokých majuskúl a rovnako silných ťahov (duktus – šírka ťahu písma). Slová neboli ešte oddelené medzerou.

Z nej sa vyvinulo **rímske monumentálne písmo** zachované na mnohých nápisoch monumentálnych stavieb (stĺpy, víťazné oblúky, steny budov a pod.). Toto písmo vynikalo krásou jednotlivých písmen, pompéznou slávnosťou a trvanlivosťou vyhotovenia (bolo sekané do kameňa). Je charakteristické rozdielnou hrúbkou ťahov a prítomnosťou serifov (serif – priečne zakončenie ťahu písma). Nepoznali medzislovnú medzeru – slová od seba oddeľovali bodkou v strede výšky písmen. Od svojho vzniku až podnes menili sa tvary monumentálneho písma veľmi málo.

IMP·CAESAR·DIVI·F
AVGVSTVS
PONTIFEX·MAXIMVS
IMP·XII·COS·XII·TRIB·POT·XIV
A·EGVPTO·IN·POTESTATEM
POP·VLI·ROMANI·REDACTA
SOLI·DÓN·VM·DEDIT
AVGVSTALE·S

Tvar monumentálneho písma bol ovplyvňovaný nástrojom a materiálom, na ktorom sa text realizoval. Do kameňa sa tesali ťahy písmen hranou dláta, takže vznikol zahĺbený reliéf ťahov v tvare V. Konce ťahov sa zasekávali kolmo k smeru ťahov, ktoré sa preto rozšírili. Tak vznikali na konci ťahov tzv. serify. Serify pomáhali k väčšej uzavretosti a stabilite písmen i celého riadka.

Ďalším dôležitým činiteľom pri určovaní tvaru písmen bol postup zhotovovania nákresu textu. Špecializovaní kresliči-grafici (ordinátori) maľovali písmo plochým štetcom, ktorý za sebou vedie rôzne širokú stopu podľa toho, ktorým smerom ho vedieme. Pri písaní pravou rukou je písací nástroj pootočený asi o 20o až 30o od základne. Preto je rozdielna šírka ťahov zvislých i kolmých, ako aj pri vedení štetca do oblúka. Táto rozdielnosť šírky jednotlivých ťahov je pre rímske monumentálne písmo charakteristická.

Z konštrukcie písma teda vyplývajú aj isté zásady, ktoré sú rešpektované i v dnešnej dobe:

Šikmé ťahy vedúce zľava hore doprava dole sú širšie, šikmé ťahy vedúce sprava hore doľava dole sú tenšie. Výnimkou je iba písmeno Z, ktoré latinčina nepoužívala. Pri neskoršom obnovení tejto litery sa prihliadalo na to, že pri zachovaní zásady písania vodorovných ťahov tenšími ťahmi by písmeno Z so šikmým tenkým ťahom pôsobilo v texte príliš svetlo. Preto sa pristúpilo k výnimke, a tak šikmý ťah sprava hore doľava dole je širší, čím sa dosiahlo, že písmeno Z je svetelne vyvážené s ostatnými písmenami.

Vodorovné ťahy sú tenšie a zvislé ťahy sú silnejšie. Výnimkou je písmeno M, ktoré má ľavý zvislý ťah slabý a písmeno N, ktoré má oba vertikálne ťahy tenké. Príčina je v tom, že tieto písmená mali pôvodne všetky ťahy šikmé. Ďalšou výnimkou je písmeno U. Jeho oblá forma vznikla vplyvom okrúhlejšej unciály v neskorších storočiach. V pôvodnom rímskom písme sa hláska U nahradzovala písmenom V a táto skutočnosť ovplyvnila aj konštrukciu verzálky U, takže pravý ťah zostal tenký ako pri písmene V. Ďalšími písmenami, ktoré sa vo vrcholnej dobe rímskeho impéria nepoužívali, sú J, K, W a Y. Pri neskoršom zavedení týchto písmen do abecedy nebolo však nutné porušiť žiadnu zo spomenutých zásad.

Jednou z najčastejších chýb, ktorých sa laici dopúšťajú pri konštrukcii veľkej abecedy, je kladenie serifov. Vieme už, že serify vznikli pri zakončovaní ťahu čepel'ou dláta kolmo na smer ťahu. Takéto zakončenie nebolo nutné pri spojení šikmých ťahov v písmenách A, M, N, V. Ostré hroty týchto písmen však opticky skracovali ich výšku, a tým porušovali horizontálu celého riadka. Pisári si preto pomáhali tak, že ostré hroty nechali prečnievať nad i pod úroveň linajok. V niektorých prípadoch začali naznačovať serify alebo polserify, avšak nikdy nie v strednej časti písmena M, vpravo dole pri písmene N a v spojnici ťahov písmena V. Celý serif kládli na ukončenie samostatného ťahu, poloserif na spojnicu dvoch ťahov ak spoj vytvára „plôšku“, no a žiadny serif na spojnicu dvoch ťahov ak spoj vytvára ostrý vrchol (ako už bolo spomenuté vyššie – napr. pri písmenách M, N, A, V).